

Aydın Mədətoğlu

Bizim yazar

Bəlli olduğu kimi, Azərbaycan ərazilərindəki həyllərin Rusiya himayəsinə daxil olma istəkləri XVIII əsrin əvvəllərinə dayanır. Belə ki, 1724-cü ilin avqust ayında Gəncə və Qarabağda yerləşmiş 161 nəfər erməni nümayəndəsi, din xadimləri və yüzbaşılar, Osmanlı Türklərinə qarşı mübarizədə kömək üçün Rusiya çarı I Pyotr və Bakıdakı rus komandanlığına məktubla müraciət etmələri onların Rusiyaya meylini açıq ifadə edirdi. (Bax: Azərbaycan tarixi, Bakı 1994, səh. 505-506).

XVIII əsrin 50-ci illərində erməni məzhəbi olan Qırıqoranlıq qəbul edən, əsil-nəsəbi xristian albanlardan Allahqulu, Yeganə, Şahnəzər, Usub və mənbələrdə adı çəkilən digər Qarabağ mülklərinin rus sarayına yazdıqları məktublarda erməni xronistləri mərkəzi hakimiyyət olan Qarabağ xanlığına tabe olmamalarına dini-məzhəbi don geydirlər də, əslində bu Qarabağ mülkləri ilə mərkəzi Qarabağ xanlığı arasında gedən mübarizə siyasi xarakter daşmışdır. Bu mübarizə dini dava deyil, hakimiyyət, torpaq və ərazi uğrunda aparılan mübarizə idi. Bu mübarizədə əslən xristian alban olan Qarabağ mülkləri Rusiyadan kömək istəmişdilər. (Bax: Azərbaycan tarixi, Bakı 1994, səh. 534, 535)

Bütün bunlar Rusiyanın Azərbaycana qarşı "erməni kartı"ndan istifadəsinin birinci mərhələsini təşkil edir.

Rusiyanın Azərbaycana qarşı "erməni kartı"ndan istifadəsinin ikinci mərhələsi rus generalı, Qafqaz ordu komandanı Sisianovun adı ilə bağlıdır. Belə ki, rus qoşunlarının Azərbaycandakı başçısı Lazarev Gəncənin işğalı ilə bağlı iki nəfər erməninin məktubuna əsaslanaraq, 1803-cü il yanvarın 9-da Sisianova yazırdı ki: "Bütün Gəncə erməniləri rus ordusunun gəlişini səbirsizliklə gözləyirdilər". Sisianov 30 noyabr 1803-cü ildə Gəncə ermənilərinə belə bir «müraciət» göndərmişdi: «Hamınızı əmin edə bilərəm ki, Ümumiyyətlə taxt-tacın müdafiəsinə qalxan hər kəs özünün və əmlakının təhlükəsizliyinə tam təminat alacaq, müsəlmanların hər cür təqib və sıxışdırılmalardan canınız qurtaracaq. Sizə Gürcüstanın hər hansı bir guşəsində Rusiya dövlətinin sakinini kimi asudə yaşamaq hüququ verəcəkdir» (Bax: Azərbaycan tarixi, Bakı 1994, səh. 571).q

Rusiyanın Azərbaycana qarşı "erməni kartı"ndan istifadəsinin üçüncü mərhələsi Rusiya-Qacar müharibələri (1804-1813, 1826-1828-ci il müharibələri) dövrü olmuşdur. Bu dövrdə Rusiya çarının müxtəlif xarici ölkələrdən, əsasən də Persiya və Azərbaycandan cənub ərazilərindən ön Qafqaza, o cümlədən də Qarabağa 18 min erməni ailəsi köçürməsi ilə bu mərhələni başlatmışdı. Rusiya çox yaxşı düşülmüş bu planı əsasən erməniləri bu bölgədə yerləşdirməklə, cənubi Qafqaz əhalisinin etnik tərkibini dəyişdirmişdi. Rusiyanın bu işdə məqsədi Osmanlı Türkiyəsinə Azərbaycandan və digər Mərkəzi Asiya türk cəmiyyətlərindən ayırmaq və gələcəkdə bu ərazilərdə xristian erməni dövləti yaratmaq idi. Rusiya bununla Osmanlı İmperiyasının Yaxın Şərqdəki maraqlarını təhdid edərək onun əlaqələrini zəiflətməyi istəyirdi. Çar burada yerləşdirdiyi imiqrant ermənilərin torpaq sahibi ol-

maları üçün onlara xüsusi imtiyazlar vermiş, Azərbaycan Türklərini isə öz torpaqlarından köçməyə məcbur etmiş, beləliklə, cənubi Qafqazdakı ermənilərin sayını 3 yüz mindən bir milyon 300 minə çıxarmışdı ki, buda sonda bölgədə milli zəmində qaşidumaların artması ilə nəticələnmişdi.

Rusiyanın Azərbay-

ca Qafqazda təkrarlayan erməni silahlı dəstələri 1917-ci ilin payızından 1918-ci ilin mart ayına qədər 135 min əhalisi olan 199 Azərbaycan kəndini yağmalamış, kəndləri yandırmış, Azərbaycan Türklərini kütləvi şəkildə qırmış, bu kəndlərin əhalisini öz doğma yurd-yuvalarından didərgin salmışdılar. Bu dövrdə təkə Zəngəzurda 115 kənd yandırılmış, əhalisi qətlə yetirilmiş, tonqalda yandırılmışdı. 1918-ci ilin mart ayında Cənubi Azərbaycanın Urmiya vilayəti və onun ətraf kəndlərində 10

min Ermənistanın paytaxtı olmasına razılıq vermişdi. Hətta bundan sonra da Ermənistan sovet işğalı dövründə boynuna Azərbaycan əraziləri hesabına ümumilikdə 9 min kvadrat kilometr olan ərazisini 29 min kvadrat kilometrə qədər artırmışdı. (Seçmələr bizimdir - A.M. Məsud Əxtar Şeyx, Türklərə qarşı erməni uyduumaları və iddiaları, Bakı 2008, səh. 186).

Ermənilər Rusiyanın köməyi ilə Azərbaycanın qərb ərazisində bir erməni dövləti və Azərbaycanın Qara-

nın ilk baş naziri, babaları Ovanes Kaçazununin vəsiyyətinə əməl edərək, Rusiyaya yaslınıb Ermənistanın sərhədlərini genişləndirməyə başladılar. Ovanes Kaçazununin göstərdiyi ki "iki Ermənistanın (Türkiyə Ermənistanı və Rusiya Ermənistanı nəzərdə tutulur) birləşməsinə deyil, mövcud Ermənistanın sərhədlərini genişləndirməliyə. Gerçəklik budur ki, birləşmiş Ermənistan artıq içi boş bir sözdür, bundan artıq bir şey deyildir". "Türkiyə Ermənistanı" adlı bir şey yoxdur. Bu mövzu Lo-

Sovet Rusiyasının Türkiyə və Azərbaycana qarşı "erməni kartı"

(başlanğıcı ötən sayımızda)

cana qarşı "erməni kartı"ndan istifadəsinin dördüncü mərhələsi 1905-1917-ci illəri əhatə edir. Bu mərhələdə, xüsusilə Birinci Dünya müharibəsi başlamadan öncə çar Rusiyası erməniləri Osmanlı İmperiyasına qarşı mübarizəyə hazırlamaq üçün onları təşkilatlandırmağa başlamış, eyni zamanda, Anadoluda, Şimali Azərbaycanda və Qafqazda türklərin kütləvi qətlərinə tövə etmişdi. Rusiya ordusunun Türkiyə Türklərinə və bölgədəki digər müsəlmanlara qarşı keçirəcəkləri eməliyyatları asanlaşdırmaq üçün öz üzərinə götürən və Rusiyanın birinci dayağı olan çoxlu sayda terrorçu erməni quruluşları hazırla-

(on) min Türk və Kürd ermənilər tərəfindən qətlə yetirilmişdi.

1918-ci ilin mart-aprel ayında silahlı erməni dəstələri bolşeviklərlə birgə Bakıda və ətraf kəndlərdə Azərbaycan Türklərini kütləvi şəkildə qırmağa başlamış, eyni zamanda, Anadoluda, Şimali Azərbaycanda və Qafqazda türklərin kütləvi qətlərinə tövə etmişdi. Rusiya ordusunun Türkiyə Türklərinə və bölgədəki digər müsəlmanlara qarşı keçirəcəkləri eməliyyatları asanlaşdırmaq üçün öz üzərinə götürən və Rusiyanın birinci dayağı olan çoxlu sayda terrorçu erməni quruluşları hazırla-

bağ bölgəsini ikiyə bölərək burada "Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti" yaratmaqdan sonra bir müddət öz təcavüzkar siyasətindən əl çəksə də, 1948-ci ildə yenidən fəallaşmağa başlamışdır.

Rusiyanın Azərbaycan Türklərinə qarşı "erməni kartı"ndan istifadəsinin yeddinci mərhələsi 1948-1953-cü illəri əhatə edir. Dağlıq Qarabağ Moskvanın köməyi ilə özünə birləşdirməyə nail ola bilməyən ermənilər Mərkəzi Sovet hökuməti yetkililərinin razılığı ilə bu dövrdə 100 minə yaxın Azərbaycan Türkünü Ermənistandan deportasiya

zanda dəfn edilmişdir. Böyük Avropa dövlətləri bizləri dəfn etdilər. Sərhədlərimizin genişlənməsi yalnız Rusiyaya yaslınaraq həll edilə bilər. Bu, bizim ərazi qazana bilməmiş üçün ən praktik metoddur. Bolşeviklər bizi, Ermənistanı Rusiyaya bağlayaraq buzum üçün bugünkü şərtlər daxilində mümkün ola bilən tək bağımsızlığımızı təmin etmiş və bununlada bizim gələcəyimizi qurtardılar. Sovet Cumhuriyyəti Ermənistanın əldə edə biləcəyi mühüm müstəqillik aktıdır və bu, az bir şey deyildir. Ermənistanın dövlət müstəqilliyi Moskvanın ciddi və aktiv nəzarəti altındadır. Erməni bolşevikləri əslində yeni Ermə-

lamağa başlamış, bu dönm 1917-ci ilə qədər davam etmişdi. Təkcə 1907-1912-ci illərdə 500 mindən çox erməni Persiya, Güney Azərbaycan və Osmanlı İmperatorluğundan köçürülərək əhalisinin əksəriyyəti Azərbaycan türklərindən olan ərazilərdə yerləşdirilmiş, bu yolla Rusiya İmperiyası Azərbaycan ərazisində süni şəkildə ermənilərin çoxluq təşkil etdiyi bir əyalət-Ararat əyaləti yaratmağa nail olmuşdu.

Rusiyanın Azərbaycana qarşı "erməni kartı"ndan istifadəsinin beşinci mərhələsi 1917-1922-ci illəri əhatə edir. Belə ki, hələ 1917-ci ilin noyabrında Rusiya bolşevik qiyamının nəticəsi olaraq, Bolşevik Rusiyası Qafqaz cəbhəsini boşaltmağı qərara almış, əvvəlki illərdə - 1890-cı il Ərzurum üsyanı və ardınca Qumqapı ixtişası, 1892-1893-cü il Merzifon, Kayseri, Yozgat hadisələri, 1894-cü il Birinci Sasun üsyanı, 1895-ci il Babi-Ali nümayişi və Zeytun üsyanı, 1896-cı il Van üsyanı və Osmanlı Bankına basqın, 1904-cü il İkinci Sasun üsyanı, 1905-ci ilin iyul ayında Yıldız sarayının bombalanması 1915-ci il Van qiyamı və Silsiya (Çukurova) üsyanı zamanı çoxlu sayda türk qətlə yetirən terrorçu erməni dəstələrindən türklərin qisas alacağından qorxduğu üçün fəaliyyətlərini dayandırmışdır. Bu dəstələr rus qoşunlarının Anadoluda tərk etməsi ilə onlara bərabər Anadoluda tərk edərək Qafqaza çəkilmişdilər. Anadoluda törətdikləri cinayətləri eyni-

məsədləri, xəstəxanaları, tarixi abidələri və Bakının misilsiz memarlıq incilərini viran qoymuşdular. Bakı bütünlüklə xarabalığa çevrilmişdi.

Amerika yazıçısı Leonard Ramsdeni özünün "Bir erməninin xatirələrində Azərbaycan hadisələri, 1918-1922" adlı kitabında qeyd edir ki, "silahlı erməni dəstələri 25 min Azərbaycan Türkünü qətlə yetirdilər" (Bax: Leonard Ramsdeni, Bir erməninin anılarında Azərbaycan olayları, 1918-1922, İstanbul 1990)

Rusiyanın Azərbaycan türklərinə qarşı "erməni kartı"ndan istifadəsinin altıncı mərhələsi Sovet Rusiyasının 1920-ci il 28 aprel Azərbaycanı işğal etməsi ilə bağlıdır. Bu dəfə ermənilər Sovet Rusiyasının əli ilə Azərbaycana bolşevik cildində soxulmuşdular. Vaxtilə Azərbaycanda ermənilərlə əlaqədar müxtəlif məqsədlər üçün ruslar tərəfindən yerləşdirilmiş bu ermənilər Azərbaycan Türklərinə zülm etmək və onlara qarşı terror həyata keçirmək üçün firsətli əldən verməmişdilər. Ermənilər bu dövrdə həmçinin rəsmi torpaq qeydiyyatlarını saxtalaşdıraraq, Türklərə məxsus torpaqları öz adlarına keçimələri nail olmuşdular. Türklər isə uzun əsrlərdən bəri onlara ata-babalarından miras qalmış öz torpaqlarından qovulmuşdular. Sovet işğalı ərafında 50 minə yaxın Azərbaycan Türkü öz vətənlərindən sürgün edilmişdi. Regionda sülhə nail olmaq üçün Azərbaycan hökuməti öz ərazisi olan İrəva-

etmiş, bunun nəticəsində Ermənistan-da Azərbaycan Türklərinə məxsus 476 kənd boşaldılmışdı. Etnik təmizləmə məqsədilə həyata keçirilən bu aksiya həm administrativ xarakter daşıdığı və həm də Ermənistanında yaşayan xalqlardan yalnız Azərbaycan türklərinə şamil edildiyi üçün siyasi represiya kimi dəyərləndirilməlidir.

Rusiyanın Azərbaycan Türklərinə qarşı "erməni kartı"ndan istifadəsinin səkkizinci mərhələsi 1985-ci ildə Sovet ittifaqında Mixail Qorbaçovun hakimiyyətə gəlməsi və imperiya daxilində yeni bir dövrün - yenidənqurma və əşkarlıq dövrünün başlaması ilə bağlıdır. Bu dövr 1985-ci ildən günümüzdə qədərki dövrü əhatə edir. 1988-ci ilin yanvarından etibarən «Türksüz Ermənistan» siyasəti ilə planlı bir şəkildə həyata keçirilməyə başlayan bu mərhələdə etnik təmizləmə nəticəsində Ermənistanın Türklər yaşayan 185 yaşayış məntəqəsi boşaldılmış, 250 mindən artıq Azərbaycan Türkü və 18 min Kürd öz ev-əşiyindən zorla qovulmuş, 217 Azərbaycan Türkü ermənilər tərəfindən qətlə yetirilmiş, beləliklə, 1988-ci ildə Ermənistanında Azərbaycan Türklərinə qarşı etnik təmizləmə işi başa çatdırılmışdı.

Bundan sonra ermənilər ərazilərini genişləndirmək məqsədi ilə Dağlıq Qarabağ da Rusiyanın köməyi ilə öz ərazilərinə qatmaqdan atdılar. Ermənilər Daşnaksütyun partiyasının XX əsrin əvvəllərindəki lideri, Ermənista-

nistanın yeganə daşnaklarıdır. Onlar məndən və bizlərdən də artıq Doşnakdırlar" (Seçmələr bizimdir - A. M. Bax: Ovanes Kaçazununin 1923-cü il Daşnaksütyun Partiyasının konfransında ki məruzəsi. Türkcəyə çevirən Arif Acaloğlu, İstanbul 2008, səh. 73, 87, 103, 104, 106, 107).

Rusiyanın köməyi ilə özünün hərbi gücünü artıran Ermənistan Respublikası 1992-ci ildə Azərbaycana hücum etməklə qısa bir müddətdə Azərbaycan torpaqlarının 20 faizini qeyri-qanuni olaraq işğal etmiş, Xocalıda soyqırım törətmiş, bir milyondan artıq Azərbaycan Türkünü yurd-yuvasından didərgin salmışdır. Böyük Dövlətlər, xüsusilə Rusiya ermənilərin xəstə iddialarının necə olmasından asılı olmayaraq onları heç zaman tək qoymayacaqqları haqda verdikləri 138 illik vədlərinin üstündə dumaqdadırlar. Artıq Azərbaycan Türklərinin səbir kasası dolmuşdu.

Nəhayət 2020-ci ilin sentyabrından noyabrın 10-a qədər 44 günlük döyüşlərdən sonra QƏHRƏMAN AZƏRBAYCAN ORDUSU canı, qanı bahasına Haylar tərəfindən 30 il işğal altında saxladığı Azərbaycan ərazilərini düşməndən təmizləmiş, Quzey Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü (qismən də olsa) təmin etmişdir.

Şahidlərimizin Ruhunu şad olsun. Tənn Qazilərimize şafa versin. Yaşasın Müzəffər Azərbaycan Ordusu !